

Нова редакція програми для 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів

Я у світі

Пояснювальна записка

Навчальний предмет «Я у світі» реалізує галузь «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти і спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання.

Поступове нагромадження ставлень школярів до себе, до найближчого і віддаленого соціального середовища сприятиме розвитку їхньої самосвідомості і самовизначення у довкіллі, і на цій основі прагнення до самовдосконалення.

Метою предмета є особистісний розвиток учня, формування його соціальної і життєвої компетентностей на основі поетапного засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює загальнолюдські, загальнокультурні і національні цінності, соціальні норми, громадянську активність, практику прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій, різних точок зору.

Ця мета досягається шляхом реалізації таких **завдань**:

формування життєвих, соціальних, громадянських компетентностей молодших школярів у їх ставленні до природи, суспільства, інших людей і самих себе, а також найважливіших людських якостей, необхідних у власному житті, в різних сферах діяльності й співіснуванні з іншими живими істотами;

виховання гуманної, соціально активної особистості, яка усвідомлює свою належність до різних елементів етносоціального й соціально-культурного середовища, здатної розуміти значення життя як найвищої цінності; усвідомлювати переваги чеснот, норм, установок та якостей, притаманних громадянину демократичного суспільства;

оволодіння способами діяльності і моделями поведінки, які відповідають чинному законодавству України, враховують інтереси і потреби громадян, передбачають повагу і взаєморозуміння між людьми;

розвиток навичок взаємодії у сім'ї, колективі, суспільстві через активне спілкування з соціальним оточенням, накопичення досвіду комунікативної діяльності, толерантної поведінки, співпереживання і солідарності з іншими людьми;

формування основ споживчої культури, вміння самостійно прийняти рішення щодо власної поведінки у різноманітних життєвих ситуаціях;

випробування соціальних ролей, де можна виявити навички соціально бажаної поведінки як громадянина, члена громади, дитячого колективу, як споживача, як учасника соціальних, культурних, природоохоронних акцій тощо.

Соціальна і громадянська компетентності як ключові мають міждисциплінарний характер, інтегруються через усі освітні галузі, і спрямовуються на соціалізацію особистості, набуття громадянських якостей, навичок співжиття і співпраці в суспільстві, дотримання соціальних норм і правил. Вони реалізуються через комплекс компетенцій, які мають специфіку залежно від конкретної галузі, предмета, вікових можливостей учнів.

У процесі навчання в учнів формуються уявлення та поняття про цілісність світу; природне і соціальне оточення як середовище життєдіяльності людини, її належність до природи і суспільства; засвоюються емпіричні та узагальнені уявлення і поняття, які відображають основні властивості й закономірності реального світу, розширюють і впорядковують соціальний та пізнавальний досвід.

Цей курс передбачає створення передумов для усвідомленого сприймання і засвоєння соціальних та морально-правових норм, історичних, національно-культурних традицій українського народу. Він враховує наступно-перспективні зв'язки між довкіллям і основною ланкою школи.

Зміст програми, крім перелічених, містить культурологічні знання, й ті, що сприяють розвитку спостережливості, мислення дитини, уяви, пам'яті, самостійності, активності. А також особистісні компоненти, які забезпечують ставлення учнів до отримуваних знань, створюють міжсуб'єктність спілкування в процесі пізнавальної та комунікативної діяльності, виявляються у переживаннях, смислотворчості учнів і є потужним джерелом мотивації їхнього навчання.

Розвивальний аспект цього предмета полягає у формуванні досвіду творчої діяльності учнів, розвитку загальнонавчальних (організаційних, загальномовленнєвих, загальнопізнавальних, контрольних-оцінних) умінь; оволодінні узагальненими способами дій; моделюванні культурних і статево-рольових стандартів поведінки в різних ситуаціях; розвитку активного пізнавального ставлення до природного та соціального оточення; пізнанні школярами своїх можливостей.

Найважливішим **виховним** спрямуванням змісту є формування в учнів найбільш значущих для українського народу цінностей: патріотизм, соціальна справедливість, первинність духовного щодо матеріального, природолюбство, людинолюбство, працелюбство, взаємоповага; виховання в дитини свого власного „Я”, віри у свої сили, талант, здібності; вихованні гуманної, творчої, соціально активної особистості, здатної бережливо ставитися до природи, світу речей, самої себе, інших людей, розуміти значення життя як найвищої цінності.

Предмет „Я у світі” за навчальним планом реалізується в 3-4 класах і охоплює такі теми: „Людина”, „Людина серед людей”, „Людина в суспільстві”, „Людина у світі”, що сприяє поетапному усвідомленню учнями єдності компонентів „Я – сім'я – школа – рідний край – Україна – світ”; розкриває взаємодію людей у сім'ї, колективі, суспільстві; передбачає активне спілкування дітей з природним і соціальним оточенням,

накопичення досвіду особистісного ставлення до системи цінностей демократичного суспільства.

У дидактико-методичній систематизації навчального матеріалу особливо важливого значення надається зв'язку його з життям, оскільки обмеженість відповідного досвіду учнів потребує постійного залучення й аналізу життєвих вражень – цієї головної чуттєвої опори набутих знань. Це ж стосується принципу поєднання методів і прийомів навчання – він передбачає активне й свідоме нагромадження, а відтак – і узагальнення вражень із різних джерел, доцільну організацію самостійної й пошукової діяльності учнів. Це сприятиме пізнанню самими учням свого довкілля і самовизначенню у ньому, дасть можливість формувати у них елементарні навички дослідницької роботи, співпраці з іншим людьми і виробляти зацікавлене практичне ставлення до пізнаваних об'єктів.

Курс об'єктивно має міжпредметний характер, тому в його конструюванні забезпечено самостійне значення, оригінальний зміст, який не дублює соціального й науково-пізнавального матеріалу інших навчальних предметів. Водночас він є ядром виховного впливу на особистість дитини і органічно пов'язаний з системою знань, які передбачені іншими предметами, програмою позакласної діяльності, що забезпечить різнобічність та перспективність навчання, виховання і розвитку молодших школярів.

Проектування змісту курсу «Я у світі» ґрунтується на реалізації **принципів**, які уточнюють теоретичні вихідні для відбору змісту в зв'язку з віковими можливостями молодших школярів. Це, передусім, принципи **світоглядної** освіти: людиноцентризму, системності й цілісності, синтетичності, відкритості, плюралізму думок і свободи вибору, поєднання локального і глобального, гармонізації взаємин, стимулювання розвитку й саморозвитку особистості.

А також **дидактичні**:

принцип відповідності цінностей українського суспільства особистісній формі їх існування (до курсу включено не лише елементи знань про навколишній світ і місце в ньому людини, певні способи діяльності, а й досвід особистісного ставлення до навколишнього світу);

• *принцип взаємодії змістової та процесуальної сторін навчання* – врахування специфіки діяльності молодших школярів шляхом забезпечення чуттєвого сприйняття, організації активного спілкування дітей із природним і соціальним оточенням, накопичення досвіду ціннісного ставлення до навколишнього середовища;

• *принцип наступності й перспективності* в межах предмета та його зв'язок з іншими дисциплінами в системі початкового навчання;

• *принцип концентризму* – створення можливостей для того, щоб пов'язати відоме й невідоме, поступово ускладнювати матеріал, розвивати, розширювати, систематизувати уявлення про взаємодію людини з навколишнім світом, формувати досвід стосунків, вправляти в певних уміннях і навичках;

• *принцип здійснення зв'язку з реальністю*, якому надається особливе значення, оскільки обмеженість життєвого досвіду дітей потребує постійного залучення й аналізу життєвих вражень.

За результатами теоретичного пошуку й аналізу педагогічного досвіду визначено **критерії** відбору змісту предмета «Я у світі»:

- включення в зміст курсу знань, які відображають усі види соціального досвіду;
- мінімізація змісту, тобто обґрунтований вибір необхідного і достатнього матеріалу для реалізації мети;
- досягнення цілісності змісту відповідно до поставлених цілей;
- надання змісту особистісно ціннісного спрямування;
- значення знань, дій, досвіду для розуміння дітьми навколишньої дійсності на доступному їм рівні;
- можливість реалізації принципу наступності й перспективності.

Важливою умовою дієвості визначених критеріїв є їх урахування в комплексі, оскільки тільки в сукупності ці критерії відбивають об'єктивні передумови оптимального відбору змісту.

Визначення змістового наповнення інтегрованого курсу „Я у світі” вимагало розв'язання загальної проблеми конструювання змісту початкової ланки освіти, взаємозв'язків його елементів, що дало змогу запобігти дублюванню матеріалу, орієнтуватися на перспективи навчання, виховання й розвиток молодших школярів.

У процесі конкретизації зміст зазначених тем орієнтовано на розвиток особистості кожної дитини, що передбачає:

- включення її в активну пізнавальну діяльність, оскільки об'єкти вивчення важливо сприймати безпосередньо;
- застосування практичних методів навчання, що в навчальному процесі створюють умови, за яких дитина виступає суб'єктом соціальної практики;
- використання набутих дитиною знань про способи громадянської активності у знайомих, змінених, нових педагогічних ситуаціях, що впливатиме на розвиток досвіду індивідуальної творчої діяльності;
- створення умов для самовираження, організації комунікативного спілкування, застосування в навчальному процесі елементів дискусії, що є ефективними засобами розвитку особистості, її громадянських якостей.

3 клас (35 год)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Людина	
<p>Людина – як частина природи і суспільства. Розвиток людини протягом життя. Вчимося вчитися. Людське «Я». Зовнішність людини. Вияви характеру (чесність, доброта, щедрість, працьовитість, толерантність тощо). Прагнення до самостійності. Навчання як складова життєвого успіху.</p>	<p>Учень/учениця: <i>знає</i>, що відрізняє людину від тварини (мислення, мова, праця); <i>має уявлення</i> про: - умови росту й розвитку дитини; - залежність наполегливості, старанності у досягненні цілей; <i>володіє прийомами</i> (планування робочого часу, тренування уваги, зосередженості, досягнення успіху, запам'ятовування); <i>виявляє інтерес</i> до своєї зовнішності; <i>прагне</i> до акуратності; до самовиховання; <i>розпізнає</i> вчинки; <i>дає оцінку</i> виявам характеру; <i>наводить приклади</i> залежності успіху людини від її поведінки.</p>
Людина серед людей	
<p>Сім'я. Склад сім'ї. Основні обов'язки в сім'ї. Поштиве ставлення до старших та інших членів сім'ї. Школа. Історія рідної школи. Збереження традицій. Правила поведінки в громадських місцях. Вимоги до товаришування, спільної гри, праці, навчання в групах, у класі. Людські чесноти.</p>	<p>Учень/учениця: <i>має уявлення</i> про обов'язки в сім'ї, <i>уміє</i> розповісти про них у класі, продемонструвати раціональні прийоми виконання домашніх справ; <i>виявляє інтерес</i> до пізнання і збереження традицій школи; <i>бере участь</i> у колективних справах; <i>дотримується правил</i> поведінки в громадському транспорті, кінотеатрі, бібліотеці; <i>наводить приклади</i> ввічливого поводження, подільчivosti, доброти, працьовитості; <i>прагне до вироблення</i> цих якостей; <i>наводить оцінні судження, аргументує переваги</i> добрих вчинків; розбір і моделювання конкретних ситуацій.</p>
Людина в суспільстві	
<p>Суспільство як єдність людських спільнот, їх різноманітність. Відносини</p>	<p>Учень/учениця: <i>усвідомлює</i> свою належність до українського суспільства; необхідність</p>

<p>людей у суспільстві. Україна – незалежна держава. Символи держави: герб, прапор, гімн, їх значення. Громадяни України. Права й обов'язки громадян. <u>Практична робота.</u> Розробка проекту «Славетні українці». Правопорушення, поширені серед дітей, відповідальність за них. Розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо ...»</p>	<p>толерантного ставлення між людьми; <i>має уявлення:</i> - про державну символіку України; природні багатства країни; - свою приналежність до України; <i>виявляє інтерес до:</i> - пізнання минулого і сучасного України; участі у відзначенні пам'ятних подій, державних і народних свят; накопичення матеріалів з теми, оформлення їх в альбом, портфоліо тощо; <i>виявляє патріотичні почуття,</i> - шанобливе ставлення до символів держави; <i>володіє найпростішими навичками:</i> - поводження в урочистих ситуаціях, в пам'ятних місцях; - <i>розуміє</i> сутність правопорушень як порушення прав інших людей, міркує на цю тему, наводить приклади; <i>обґрунтовує</i> необхідність відповідати за свої вчинки; - <i>встановлює</i> основні взаємозв'язки в соціальному житті (між вчинком і наслідком, порушенням правил і відповідальністю).</p>
Людина і світ	
<p>Україна на карті світу. Україна – європейська держава. Різноманітність народів у світі. Винаходи людства. Славетні українці, їхній внесок у світову науку, культуру. Співробітництво країн у питаннях збереження природи, ведення господарства, культурного обміну</p>	<p>Учень/учениця: - <i>має уявлення</i> про різноманітність народів у світі, їхніх культур і звичаїв; - <i>наводить приклади</i> звичаїв інших народів, винаходів українців; - <i>наводить приклади</i> співробітництва України з іншими країнами у сфері культури, ведення господарства, обміну товарами, з питань охорони природи, безпечного життя, запобігання стихіям</p>